3.5.2024 Dnro TRE:2220/05.01.00/2024

Eduskunnan lakivaliokunta

Eduskunnan lakivaliokunnan lausuntopyyntö 19.4.2024
Asia: KAA 3/2023 vp Valvottu käyttötila huumeita käyttäville

Tampereen kaupungin asiantuntijalausunto

Kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto valvottujen käyttötilojen perustamisesta huumausaineita ongelmallisesti käyttäville koskevassa asiassa. Lausunto on muodostettu Tampereen kaupungin eri asiantuntijoiden lausumien pohjalta eikä sinällään ota tulisiko käyttötiloja perustaa vai ei. Lausunnossa käyttötiloista käytetään käsitettä käyttöhuone.

Pirkanmaan tilanteesta

Huumeilmiöitä Pirkanmaalla 2024 koskevan sosiaalisen raportin tiedonkeruu osoitti, että huumekulttuurissa on Pirkanmaalla tapahtunut selkeä muutos, joka liittyy katujen lisääntyneeseen levottomuuteen sekä väkivaltaan. Jätevesitutkimusten mukaan amfetamiinin käyttö Tampereella ei ole vähentynyt samaan tapaan kuin muissa kaupungeissa, jonka lisäksi katukaupassa liikkuu runsaasti muuntohuume, synteettinen stimulantti Alfa-PvP:tä. Tätä voidaan käyttää nuuskaamalla, suun kautta tai suonensisäisesti. Tämän huumausaineen käyttö keskittyy tyypillisesti huumeista riippuvaisille henkilöille.[1] Tampereen kaupungin ja Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteistyössä toteutettu asunnottomien henkilöiden sosiaalisten olosuhteiden arviointi on osoittanut, että nuorten asunnottomien henkilöiden palvelutarve liittyy usein monimutkaiseen päihteiden ongelmakäyttöön, tähän liittyvään sosiaaliseen turvattomuuteen sekä heidän vaikeuteensa saada tarvettaan vastaavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Kokeilua puoltavia näkökulmia

Asiantuntijoiden mukaan on ennakoitavissa, että huumausaineiden käyttöhuoneiden kokeilulla saataisiin ehkäistyä Tampereella vuosittain lukuisia huumekuolemia, pistohuumeita käyttävien terveyshaittoja ja asunnottomuutta. On todennäköistä, että

[1] Elina Perkiö ja Johanna Nurmiranta, Pirkanmaan hyvinvointialue: Huumeilmiöt Pirkanmaalla 2024. Noudettu osoitteesta: https://www.pirha.fi/documents/d/guest/huumeilmiot-pirkanmaalla-2024-sosiaalinen-raportti

huumausaineiden käyttöhuoneiden pilotointi hillitsisi huumeiden käytön ja huumeiden alaisuuden näkymistä katukuvassa. Myönteisenä vaikutuksena voisi olla myös se, että käyttöhuoneiden avulla huumeiden käyttö saataisiin pois kaduilta ja julkiset wc-tilat, pihat ja rappukäytävät voisivat rauhoittua. Hyvää olisi myös se, että huumeiden käyttöhuoneista käytetyt neulat eivät päätyisi kaduille tai yleisiin wc-tiloihin, vaan ne kierrätetään turvallisesti heti käytön jälkeen.

Huumeiden käyttö on omiaan aiheuttamaan yhteiskunnasta eristämistä ja marginaaliin jäämistä, jolloin huumeita käyttävät jäävät yhteiskunnallista osallisuutta vaille. Turvalliset huumausaineiden käyttöhuoneet olisivat osa perus- ja ihmisoikeusmyönteistä päihdepolitiikkaa. Turvalliset huumausaineiden käyttöhuoneet voisivat parantaa päihteitä ongelmallisimmin käyttävien henkilöiden mahdollisuuksia saada yhdenvertaisemmin matalan kynnyksen päihdepalveluita, ehkäistä tehokkaasti vakavia huumehaittoja ja edistää huumeita ongelmallisimmin käyttävien henkilöiden pyrkimyksiä päihteettömään elämään sekä näin vähentää merkittävästi yhteiskunnallisia kustannuksia.

Turvalliset huumausaineiden käyttöhuoneet parantaisivat päihdepalvelujen saavutettavuutta, koska sen lisäksi, että käyttöhuoneet olisivat tosiasiallisesti saatavilla matalan kynnyksen päihdepalveluina, tuottaisivat ne keskeistä tietoa päihteitä ongelmallisimmin käyttävien olosuhteista ja tuen tarpeista. Tätä tietoa olisi mahdollista käyttää kokonaisvaltaisesti hyvinvointialueiden päihdepalvelukokonaisuuden kehittämiseen.

Kaupungin tehtäviin kuuluu lakisääteinen ehkäisevä päihdetyö. Aloitteessa kuvattu toiminnan voidaan katsoa tukevan ehkäisevää päihdetyötä päihdehaittojen ehkäisyn osalta. Ehkäisevän päihdetyön pitkäjänteisenä tavoitteena on vähentää inhimillistä kärsimystä, sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta sekä väestöryhmien välisiä terveyseroja sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa (THL). Käyttöhuonekokeilun tavoitteet tukevat näitä edellä mainittuja tavoitteita.

<u>Kokeiluun liittyviä varaumia, haasteita ja huomioita</u>

Käyttöhuoneiden sijainnilla voisi olla merkittäviä vaikutuksia lähialueen asumiseen, asumisviihtyvyyteen, turvallisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen. Riskinä on käyttöhuoneiden lähialueilla tapahtuvien erilaisen rikoksen ja järjestyshäiriöiden lisääntyminen samaan tapaan kuin on todettu olevan esimerkiksi korvaushoitopisteiden lähialueilla.

Lainsäädäntömuutoksella olisi vaikutuksia poliisitoimintaan ja sitä kautta myös kaupunkiturvallisuuteen. Muutos voisi lisätä riskiä huumausaineiden myynnille huumeiden käyttötilojen lähistöllä kiinnijäämisriskin pienenemisen vuoksi. Samalla olisi myös riski, että suuri osa huumeisiin liittyvistä oheisrikoksista jäisi paljastumatta, jos poliisi ei voisi puuttua huumausaineiden hallussapitoon. Siten olisi tärkeä

määritellä hyvin tarkasti, minkälaisella alueella huumausaineen hallussapitoon ei puututtaisi.

Jos käyttöhuoneita päätettäisiin perustaa, vastuukysymysten määrittelyssä tulisi ottaa huomioon myös käyttöhuoneiden turvallisuus sekä asiakkaiden että henkilöstön näkökulmat huomioiden. Tiloissa tarvittaisiin mahdollisesti jatkuvat vartijapalvelut, joka toisi myös vastuutoimijalle toiminnan järjestämiseen lisäkustannuksia. Lainvalmistelun yhteydessä olisi myös keskeistä selvittää lain mahdolliset ohjausvaikutukset huumausaineiden käytön aloittamiseen tai niiden käytön jatkamiseen. Lisäksi olisi keskeistä jäsentää, millainen suhde käyttöhuonetoiminnalla on ennalta ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.

Tampereen kaupungin asiantuntijat ovat arvioineet asiaa myös kaupungissa toimivilta yrityksiltä saadun palautteen kannalta. Käyttöhuoneita kohtaan on myönteistä suhtautumista, mutta toisaalta myös paljon vastustusta. Esimerkiksi korvaushoitopisteistä ja erityisesti lähistön häiriökäyttäytymisistä tulee kaupungille paljon kielteistä palautetta erityisesti lähialueiden yrittäjiltä. Jos käyttöhuoneita päätettäisiin perustaa, viestinnällä olisi todella tärkeä rooli erilaisten pelkojen ja epäluulojen hälventämisessä ja vastakkainasettelun ehkäisemisessä.

Järjestämisvastuun määrittely

Valvottujen käyttötilojen järjestämisvastuusta suhteessa sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä kunnan järjestämisvastuulle kuuluviin palveluihin tulee säätää tarkkarajaisesti. Näkemyksemme mukaan käyttöhuoneita koskeva tehtävä kuuluu hyvinvointialueiden erityiseen toimialaan. Ottaen huomioon, että päihdepalvelut ehkäisevää päihdetyötä lukuun ottamatta kuuluvat hyvinvointialueen järjestämisvastuulle, on perusteltua, että huumausaineita ongelmallisesti käyttävien käyttöhuonetoiminta järjestettäisiin hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisenä palveluna ja käytännössä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyönä, eikä tehtävää siten asetettaisi kuntien toimialaan. Tehtävistä säädettäessä on huolehdittava rahoitusperiaatteen mukaisesti kuntien ja hyvinvointialueiden tosiasiallisista edellytyksistä suoriutua velvoitteistaan.[2]

Myös hyvinvointialueille tulisi antaa mahdollisuus lausua asiasta.

Huumausaineiden käyttöhuoneita koskeva sääntely olisi perusteltua toteuttaa määräajan voimassa olevana erillislakina. Erillislain säätäminen mahdollistaisi kokeilulain linjakkaan toimeenpanon suhteessa nykyiseen päihdehuoltoa koskevaan sääntelyyn, joka on tahdosta riippumattomia toimenpiteitä lukuun ottamatta koottu sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) ja terveydenhuoltolakiin (1326/2010).

[2] Kuntien osalta PeVL34/2013 vp, s. 2/I, PeVL 30/2013 vp, s. 5/II, PeVL 12/2011 vp, s. 2/II, PeVL 41/2010 vp, s. 5/II ja PeVL 16/2014 vp.

Jatkovalmistelussa huomioon otettavat seikat

Käyttöhuoneiden perustamiseen liittyy runsaasti avoinna olevia kysymyksiä, joiden ratkaisu edellyttää monialaista asiantuntemusta. Tällaisia kysymyksiä ovat muun muassa, järjestettäisiinkö käyttöhuonetoimintaa anonyymina palveluna, kuinka suhtauduttaisiin esimerkiksi alkoholin tai kannabiksen käyttämiseen käyttötilassa, kuinka käyttöhuoneet käytännöllisesti kytkettäisiin osaksi muita päihdepalveluja koskevaa sääntelyä, minkä reunaehtojen täyttyessä käyttöhuone tulisi perustaa ja millainen vastuunjako käyttöhuoneen perustamisasiassa hyvinvointialueen ja kunnan välillä olisi.

Jatkovalmistelua varten ehdotetaan yhteistä työryhmää tms. rakennetta, joka olisi keskeisten ministeriöiden sekä asiantuntijaorganisaatioiden, kuten järjestökentän toimijoiden lisäksi kuntien sekä hyvinvointialueiden edustus. Mahdollisen sääntelyn voimaan tultua toimisi seurantaryhmä, jonka jäsenistössä on vastaavasti edustus sekä kunnista että hyvinvointialueilta.

3.5.2024
Lausunnon on koonnut kaupungin asiantuntijoiden lausumien pohjalta hyvinvointijohtaja Tarja Puskala.